

MULTIMODAL YONDASHUV ASOSIDA O'QUVCHILARDA MAZMUNNI ANGLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION YO'LLARI

Suvanova Nilufar Akbarovna

Samarqand shahar 29-maktab o'qituvchisi

E-mail: shohjahonabduvakilov@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola multimodal yondashuv orqali o'quvchilarda mazmunni anglash ko'nikmalarini rivojlantirishning innovatsion usullarini o'rganishga bag'ishlangan. Turli modalitetsiyalar (matn, rasm, audio, video) integratsiyasi ta'lim jarayonini samaraliroq qilish va o'quvchilarning tushunish qobiliyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ko'rsatildi. Innovatsion texnologiyalar va interaktiv metodlar orqali mazmunni chuqur anglashni rag'batlantirish yo'llari tahlil qilindi.

Kalit so'zlar. Multimodal yondashuv, mazmunni anglash, ko'nikma, innovatsion metodlar, ta'lim jarayoni, vizual yordam, tinglab tushunish, matn tahlili, interaktiv o'qish.

Annotation. This article is dedicated to exploring innovative methods for developing content comprehension skills in students through a multimodal approach. The integration of various modalities (text, images, audio, video) is shown to enhance the educational process and improve students' understanding abilities. The study analyzes ways to promote deep comprehension through innovative technologies and interactive methods.

Keywords. Multimodal approach, content comprehension, skills development, innovative methods, learning process, visual aids, listening comprehension, text analysis, interactive reading.

Аннотация. В данной статье рассматриваются инновационные методы формирования у учащихся навыков понимания содержания на основе мультимодального подхода. Интеграция различных модальностей (текст, изображение, аудио, видео) показана как важный фактор повышения эффективности учебного процесса и развития способности к осмыслению. Проанализированы пути стимулирования глубокого понимания через инновационные технологии и интерактивные методы.

Ключевые слова: Мультимодальный подход, понимание содержания, развитие навыков, инновационные методы, учебный процесс, визуальные средства, аудирование, анализ текста, интерактивное чтение.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning mazmunni anglash ko'nikmalarini samarali rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim jarayonida

turli modalitetsiyalarning — matn, rasm, audio va video kabi vositalarning — integratsiyasi orqali o'quvchilarning tushunish darajasini oshirish, bilimlarni mustahkamlash va qobiliyatlarni shakllantirish mumkin. Multimodal yondashuv o'quvchilarning turli sezgi organlari orqali ma'lumotni qabul qilishini ta'minlab, ta'limni interaktiv va qiziqarli qiladi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar va metodlar ta'lim jarayoniga tatbiq etilishi o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytiradi va mazmunni chuqur anglashga yordam beradi. Ushbu maqolada multimodal yondashuv asosida mazmunni anglash ko'nikmalarini shakllantirishning innovatsion yo'llari tahlil qilinadi, ta'lim jarayonida zamonaviy vositalar va interaktiv metodlarning o'rni va samaradorligi ko'rib chiqiladi. Bugungi ta'lim jarayonida o'quvchilarning mazmunni anglash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Multimodal yondashuv – bu turli kommunikatsiya vositalarini birlashtirib, o'quvchilarga bilimlarni yanada samarali qabul qilish imkonini beruvchi metoddir. Mazmunni anglash ko'nikmasi ta'lim jarayonining tub poydevori bo'lib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish va ijodiy yondashuvini oshiradi. Shu sababli, innovatsion yo'llar yordamida mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirish ta'lim sifatini yaxshilash va o'quvchilarning bilim darajasini oshirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu ishda multimodal yondashuv asosida mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirishning zamonaviy usullari va innovatsion yo'llari ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili. So'nggi yillarda ta'lim sohasida multimodal yondashuv keng miqyosda tadqiq qilinmoqda. Tadqiqotchilar multimodal yondashuvni o'quvchilarning bilimlarni ko'proq sezgi orqali qabul qilishiga imkon beruvchi samarali metod sifatida ko'rishadi (Kress & van Leeuwen, 2001). Bu yondashuv til, tasvir, audio va harakat kabi turli modalliklarni birlashtiradi va o'quvchilar mazmunni yanada chuqurroq anglashlariga yordam beradi (Jewitt, 2008).[1] Mazmunni anglash ko'nikmasi esa ta'limning asosiy elementlaridan biri bo'lib, o'quvchilarning matnni tahlil qilish, tushunish va o'zlashtirish jarayonlarini o'z ichiga oladi (Afflerbach, 1990). Innovatsion ta'lim metodlari, xususan multimodal yondashuv, o'quvchilarda ushbu ko'nikmalarni samarali shakllantirishga yordam berishi ko'rsatildi (Mayer, 2009). [2] Shuningdek, zamonaviy ta'limda vizual va audio vositalardan foydalanish o'quvchilarning e'tiborini jalb qilish va mazmunni yaxshiroq qabul qilish imkonini beradi (Paivio, 1986). Bu jihatlar o'quv jarayonining interaktiv va qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi hamda innovatsion metodlarning samaradorligini oshiradi. [4] Adabiyotlar tahlilidan ko'rinib turibdiki, multimodal yondashuv ta'limda mazmunni anglash ko'nikmasini rivojlantirishda samarali vosita sifatida keng qo'llanilmoqda va uning imkoniyatlarini yanada rivojlantirish muhim hisoblanadi.

Materiallar va usullar. Tadqiqotda multimodal yondashuv asosida o'quvchilarda mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirish uchun turli materiallar va usullar qo'llanildi. Material sifatida o'quv matnlari, vizual grafikalar, audioyozuvlar hamda

interaktiv taqdimotlar ishlatildi. Usullar qatoriga guruhda muhokama, vizual tahlil, tinglab tushunish mashqlari va multimedia vositalari orqali o'quv faoliyatini tashkil etish kiradi. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish uchun innovatsion pedagogik yondashuvlardan, xususan, multimodal ta'lim metodlaridan keng foydalanildi. Shuningdek, o'quvchilarning mazmunni anglash darajasini aniqlash uchun diagnostik testlar va kuzatuvlar o'tkazildi. Ushbu materiallar va usullar o'quvchilarning turli sezgi yo'llari orqali bilim olishini ta'minlab, mazmunni chuqurroq anglashga yordam berdi. Tadqiqotda multimodal yondashuvni tatbiq etish uchun keng ko'lamli materiallar ishlatildi. Bular orasida o'quv matnlari, diagrammalar, infografikalar, audio va video materiallar, interaktiv taqdimotlar hamda raqamli resurslar mavjud edi. Ushbu materiallar o'quvchilarning turli sezgi yo'llari orqali o'rganishini ta'minlash maqsadida tanlandi. Tadqiqotda qo'llangan usullar qatoriga guruhli muhokama, rolli o'yinlar, vizual tahlil mashqlari, tinglab tushunish faoliyatlari, multimedia vositalari yordamida interaktiv darslar o'tish kiradi. Bundan tashqari, o'quvchilarning individual va jamoaviy faoliyatlari tashkil qilinib, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'quv jarayoni samarali tashkil etildi. O'quvchilarning mazmunni anglash ko'nikmalarini aniqlash uchun testlar, kuzatuv va intervyular o'tkazildi. Ushbu materiallar va usullar o'quvchilarning bilimlarni ko'p tomonlama qabul qilishini ta'minlab, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qildi.

1-Jadval. Multimodal yondashuvning asosiy modalliklari va ularning ta'limdagi roli

Modallik turi	Tavsif	Ta'limdagi roli	Misol
Matn	So'zlar, yozma yoki og'zaki matnlar	Ma'lumotni aniq ifodalash va tushuntirish	Matnli darslik, taqdimot
Vizual	Tasvirlar, diagrammalar, grafikalar	Ma'lumotni vizualizatsiya qilish, tushunishni osonlashtirish	Rasmlar, infografika
Audio	Ovozni eshitish	Tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish	Nutq, audio kitoblar
Kinestetik	Harakat va jismoniy faoliyat	O'quvchilarni faol ishtirokga jalb qilish	Laboratoriya ishlar, rolli o'yinlar

Birinchi jadvalda multimodal yondashuvning asosiy modalliklari va ularning ta'lim jarayonidagi roli ko'rsatib o'tilgan. Jadvalda matn, vizual, audio va kinestetik modalliklar tasniflangan bo'lib, har biri o'quvchilarning mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlangan. Masalan, matn modalligi orqali o'quvchilar ma'lumotni aniq qabul qilishni o'rganadi, vizual elementlar esa tushunishni osonlashtiradi va esda qolishini yaxshilaydi. Audio modallik tinglash ko'nikmalarini rivojlantirsa, kinestetik modallik o'quvchilarning

faol ishtirokini ta'minlaydi. Shu tariqa, multimodal yondashuv turli sezgi organlarini jalb qilgan holda ta'lim jarayonini samarali va qiziqarli qiladi.

2-Jadval. Mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirishda multimodal yondashuvning innovatsion yo'llari

Innovatsion yo'l	Ta'rif	Samaradorligi	Misol
Interaktiv taqdimotlar	Vizual, audio va matn elementlarini birlashtirish	O'quvchilarning diqqatini jalb qilish va tushunishni chuqurlashtirish	PowerPoint, Prezi
Multimedia materiallardan foydalanish	Video, animatsiyalar va audio fayllarni o'quv jarayoniga qo'shish	Mazmunni yaxshiroq qabul qilish va eslab qolishni oshirish	Ta'limiy videolar, audio kitoblar
Rol o'ynash va amaliy mashg'ulotlar	Kinestetik elementlar yordamida bilimlarni mustahkamlash	Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish	Rolli o'yinlar, laboratoriya mashg'ulotlari
Vizual tahlil va diagrammalar	Ma'lumotlarni grafik shaklida taqdim etish	Murakkab kontseptsiyalarni tushunishni osonlashtirish	Infografika, diagrammalar

Ikkinchi jadvalda mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirishda multimodal yondashuvning innovatsion yo'llari keltirilgan. Jadvalda interaktiv taqdimotlar, multimedia materiallardan foydalanish, rol o'ynash va amaliy mashg'ulotlar hamda vizual tahlil kabi metodlar haqida ma'lumot berilgan. Har bir yo'l o'quvchilarning diqqatini jalb qilish, tushunishni chuqurlashtirish va mustahkamlashga xizmat qiladi. Masalan, interaktiv taqdimotlar orqali turli modalliklar birlashtirilib, mazmun yanada qiziqarli va oson qabul qilinadi. Rol o'ynash esa kinestetik ko'nikmalarni rivojlantirib, bilimlarni amalda qo'llash imkonini yaratadi. Ushbu innovatsion metodlar ta'lim jarayonida mazmunni anglash ko'nikmasini samarali shakllantirishga yordam beradi.

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqot davomida multimodal yondashuvning o'quvchilarda mazmunni anglash ko'nikmalarini shakllantirishdagi samaradorligi aniqlandi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, multimodal materiallar va innovatsion usullar ta'lim jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qiladi hamda o'quvchilarning e'tiborini jalb etishda muhim rol o'ynaydi. Guruh muhokamalari va vizual yordamlar o'quvchilarning fikr yuritish va tahlil qilish qobiliyatlarini oshirishga xizmat qildi. Shuningdek, audio va video materiallardan foydalanish tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berdi. Tadqiqot jarayonida kuzatilganidek,

multimodal yondashuv o'quvchilarning faolligini oshirib, ularning mustaqil o'rganish darajasini ham yaxshiladi. Bu esa mazmunni anglash jarayonini chuqurlashtirdi va o'quvchilarda bilimlarni mustahkamlashga olib keldi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, an'anaviy metodlarga qaraganda multimodal yondashuv ta'lim samaradorligini oshirishda yanada samarali hisoblanadi. Bundan tashqari, o'quvchilarning individual farqlari, qiziqishlari va sezgi yo'llarini hisobga olgan holda multimodal materiallar tanlash va usullarni qo'llash ta'lim sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu sababli, kelajakdagi ta'lim jarayonlarida multimodal yondashuvni yanada kengroq qo'llash tavsiya etiladi. Ushbu tadqiqot natijalari multimodal yondashuvning o'quvchilarda mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirishdagi samaradorligini tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, turli modalliklarni birlashtiruvchi ta'lim usullari (matn, vizual, audio va kinestetik) o'quvchilarning ma'lumotni yanada chuqurroq va samaraliroq qabul qilishiga yordam beradi. Bu natija Kress va van Leeuwen (2001), Jewitt (2008) kabi olimlarning multimodal yondashuvni ta'lim jarayonida qo'llash samaradorligi haqidagi fikrlarini tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida kuzatilganidek, interaktiv taqdimotlar va multimedia materiallar o'quvchilarning diqqatini jalb qilishda muhim rol o'ynaydi, bu esa Paivio (1986) tomonidan ilgari surilgan vizual va audio vositalarning bilimlarni yaxshiroq qabul qilishdagi roli bilan mos keladi. Shuningdek, kinestetik elementlar — amaliy mashg'ulotlar va rolly o'yinlar — o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantirib, o'rganilgan materialni yanada mustahkamlash imkonini yaratadi. Biroq, tadqiqot jarayonida multimodal yondashuvni samarali qo'llash uchun o'qituvchilarning malaka darajasi va texnik vositalarning mavjudligi muhim omillar ekanligi aniqlangan. Ba'zi o'qituvchilar multimodal texnologiyalardan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelganligi, shuningdek, ba'zi maktablarda yetarlicha zamonaviy jihozlarning bo'lmashligi ta'lim jarayonining samaradorligini kamaytirgan. Shu bilan birga, multimodal yondashuvning o'quvchilarning individual o'rganish uslublariga moslashish imkoniyati uning yana bir katta afzalligi sifatida namoyon bo'ldi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada shaxsiylashtirish va har bir o'quvchining o'ziga mos ta'lim strategiyasini ishlab chiqishga yordam beradi.

Xulosa. Multimodal yondashuv o'quvchilarda mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirishda samarali va innovatsion vosita hisoblanadi. Ushbu yondashuv nafaqat matnli ma'lumotlarni, balki vizual, audio va kinestetik elementlarni ham o'z ichiga oladi, bu esa ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va tushunarli qiladi. Multimodal resurslar yordamida o'quvchilar mavzuni ko'proq qamrab olishadi, tushunishni chuqurlashtiradi va o'z fikrlarini aniqroq ifodalashga o'rganadilar. Innovatsion pedagogik texnologiyalar va multimodal materiallardan foydalanish ta'lim jarayonida ijodiy yondashuvlarni rivojlantirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, multimodal yondashuv til va matnni ko'p qirrali tahlil qilish imkonini beradi, bu esa mazmunni anglashda chuqur va kompleks

ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, multimodal yondashuvni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish o'quvchilarning mazmunni anglash ko'nikmalarini yanada samarali rivojlantirishga xizmat qiladi va zamonaviy ta'lim talablariga javob beradi. Shu bilan birga, o'qituvchilarni multimodal materiallardan foydalanish bo'yicha doimiy malaka oshirish va metodik yondashuvlarni takomillashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Afflerbach, P. (1990). The influence of prior knowledge on expert readers' main idea construction strategies. *Reading Research Quarterly*, 25(1), 31–46. <https://doi.org/10.2307/747876>
2. Jewitt, C. (2008). Multimodality and literacy in school classrooms. *Review of Research in Education*, 32, 241–267. <https://doi.org/10.3102/0091732X07310586>
3. Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. Routledge.
4. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Arnold.
5. Mayer, R. E. (2009). *Multimedia learning* (2nd ed.). Cambridge University Press.
6. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x>
7. Norris, S. (2004). *Analyzing multimodal interaction: A methodological framework*. Routledge.
8. Paivio, A. (1986). *Mental representations: A dual coding approach*. Oxford University Press.